

Jazdec /51

Revue súčasného výtvarného umenia
Ročník XV. / 3,00 EUR



Cyril Blažo: *Pub Art*, 2012 – 2015
(detail)



9 771338 077002

19. - 23. august 2024
Abbáfyovský kaštieľ
v Hornej Lehote na Orave

Letná akadémia Kurátorských štúdií



CURATORIAL
STUDIES
INSTITUTE

viac info: FB Curatorial Studies Institute

u. fond
na podporu
umenia
Z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

Jazdec / Revue súčasného
výtvarného umenia č. 51 / štvrťročník

Šéfredaktor a editor: Juraj Čarný
Redakčná rada: Richard Gregor, Míra Sikorová-Putišová,
Karen von Veh (Univerzita Johannesburg)
Vydavateľ: Inštitút pre dočasné dejiny umenia,
Veľká okružná 88, 101 01 Žilina, IČO: 50584740
Autor projektu: Richard Gregor
Návrh, vizuálna koncepcia a layout: Stano Masár
Korektúry: Miroslava K. Valová

Do čísla prispeli: Tea Záchová, Lenka Kukurová, Jana Geržová,
Lucia Miklošková, Jana Babušiaková, Katarína Trnovská, Gábor
Hushegyi, Katarína Rusnáková, Damas Gruska, Daniela Čarná,
Nina Vrbanová, Jen Kratochvíl, Alexandra Kusá, Zuzana
Bartošová, Erik Vilím, Juraj Čarný, Eva Masaryková
Autori fotografií: Martin Kochan, Martin Polák, Martin Marenčín,
Rastislav Flesh Procházka, András A. Cséfalvai, Ema Lančaričová,
Adam Balogh, Barbora Smutná, Tomáš Benediktovič,
Andrea Addová.
Reprodukcia na titulnej strane: Cyril Blažo: *Pub Art*, 2012 – 2015
(detail)
Vychádza pod č. 51 (1/2024), ročník XIV.
Dátum vydania: máj 2024
Tlač: printio, s. r. o., náklad: 450 ks
ISSN 1338-077X / Číslo registrácie MK SR: EV 3896/09
Kontakt: jazdec.redakcia@gmail.com
Web: www.artdispecing.sk/jazdec
Predplattné a inzercia: jazdec.redakcia@gmail.com

Podpora

u. fond
na podporu
umenia
artdispecing.sk

Vydanie časopisu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia,
Fond na podporu umenia je hlavný partner projektu.

Úvod k anketám časopisu Jazdec v roku 2024
Richard Gregor

Vyzerá to tak, že aktuálny rok sa ponese v duchu turbulencií v našej umeleckej prevádzke, v rámci ktorých je veľmi pravdepodobné, že autokratický prístup ku kultúre opäť raz prevezme štafetu. Je to napokon scenár, ktorý sa u nás pravidelne opakuje, spomeňme len vybrané roky – najprv negatívne: 1939, 1948, 1972, 1994 a potom pozitívne: 1945, 1964, 1989 a 1998. Treba však zdôrazniť, že posledné obdobie profesionalizácie umeleckej prevádzky na Slovensku trvalo 26 rokov, čo je najdlhší kontinuálny čas progresívneho vývoja v tejto oblasti od obdobia národného obrodovania v 19. storočí. Rozhodli sme sa preto, že pätnásty (XV.) ročník časopisu Jazdec venujeme okrem iného anketám o aktuálnom dianí u nás. Vybrali sme tri neuralgické témy.

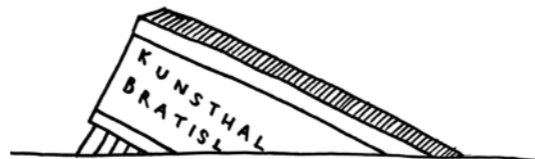
Prvou z nich je čerstvo (ne)zaniknávajúca Kunsthalle Bratislava, ktorá by tento rok bilancovala svoje prvé decénium. Už prvé príspevky našich respondentov vypovedajú viac než výstižne o faktoch, ich interpretáciách, dobových i retrospektívnych motíváciách, čítať sa dá v riadkoch i medzi nimi, domnievam sa, že takto komplexne sme o našom dianí už dávno neuvádzali.

Druhou témou budú medzinárodné aktivity slovenského umenia. V strategickom zmysle ide o dlhodobu zanedbávanú oblasť, ktorá je spravidla považovaná za bonusovú výsadu pre niekoľko málo privilegovaných jednotlivcov. No treba si uvedomiť, že v určitej chvíli to môžu byť len a predovšetkým naše medzinárodné kultúrne aktivity, ktoré pomôžu pomenovať a tým aj udržať naše miesto v medzinárodnom spoločenstve, obzvlášť v čase populistického izolacionizmu. Za posledné roky dosiahlo Slovensko v oblasti vizuálneho umenia také medzinárodné úspechy, ktoré z nás v rámci V4 urobili lídra. Bola by škoda, ak by to zase raz boli len výnimky, ktoré potvrdzujú pravidlo nášho provincializmu.

Tretou témou je činnosť novozrekonštruovanej Slovenskej národnej galérie, ktorá na jednej strane architektonicky fascinuje, a na druhej strane vzbudzuje v rovine výstav a expozícií mnohé otázky. Slovenská národná galéria bola dosiaľ v celej svojej histórii nespochybniteľným garantom kvality spracovania a hodnotenia slovenského umenia. Vo výtvarnej obci sa teší veľkej úcte a má aj veľkú moc. Bude nás zaujímať, ako záruku zodpovednosť, ktorá z tohto vyplýva. A popri tom tiež, ako sa s novonadobudnutou verejnou popularitou dá narábať pre všeobecný úžitok.

Slovenskú kultúru dnes nachádzame v ojazvenej prelomovej podobe. Všetky karty jej aktérov sú vyložené, prakticky nič nie je skryté, všetko je dohľadateľné – konkrétne kroky, postoje, dobré aj zákerne ťahy, omyly, prospechárstvo aj nezištnosť, predvídavé vstupy, geniálne nápady, krátkodobé aj dlhodobé udržateľné projekty. A práve pre túto otvorenosť je dnes kultúra taká ohrozená. Opäť sa raz slušnosť – možno ju zhrnúť veľmi jednoducho ako otvorenosť súťaží (v najširšom slova zmysle) – ukázala ako slabosť. Veríme však, že pomenovanie vecí pravým menom nám napovie, ako ďalej postupovať. Kritický štvrťročník Jazdec, ktorý vychádza väčšiu časť ohrozeného obdobia, teda 15 z 26 rokov, je k tomu ideálnou platformou.

Stano Masár: *Zo série
Potatájpájuci sa titani*, 2023



Gardening of Soul

Tea Záchová

Víceletý mezinárodní výstavní i výzkumný projekt Gardening of Soul: In five chapters organizovaný Fakultou umění a designu UJEP v Ústí nad Labem a zahraničním partnerem Skapfell Myndlistarmíðstöð Austurlands (Regionální centrum vizuálního umění pro východní část Islandu) právě dovršil poslední výstavu kurátorovanou Michalem Kolečkem se stejným názvem Gardening of Soul v Domě umění v témže městě a zakončil ji mezinárodní konferencí, která probíhala ve dvou dnech.



Pohľad do výstavy, v popredí diela: Stephen Hobbs & Marcus Neustetter: *Soul City*, 2023; Zdena Kolečková: *Mostecká archa*, 2023/2024

Obecně se projekt zabýval tematikou zahradničení a zahrad, v rozšířeném poli pak apeloval spíše na metaforu péče, urbanismus, komunity, lokální versus mezinárodní kontext a environmentální aspekty. Řekli bychom, že se za tím může skrývat vesměs cokoliv. A jaký klíč se tedy pro výstavní koncept hledal? Mnozí z autorů a autorek měli jedinečnou možnost navštívit a poznávat jiné okolí než to, ve kterém se tradičně pohybují. Díky výměnným rezidenčním projektům mezi Islandem a Ústím nad Labem vznikly autentické projekty, na které by pravděpodobně v Ústí nad Labem jen těžko čeští umělci a umělkyně přicházeli. Zrcadlový princip přinášel zase mezinárodní umělce a umělkyně do ústecké lokality. Na výstavě mezinárodního kontextu se tak představují lokální umělci a umělkyně, dvojice a kolektivy i zahraniční autoři a autorky. Dalo by se říct, že formát by mohl odkazovat i k tzv. bienálovému typu (např. bienále *Ve věci umění* v současné chvíli odkazuje na tuto lokalitu, ačkoliv tamější scéna a zmiňovaný kurátor se lokalitami a problematikou zabývá z dlouhodobého hlediska již desítky let).

Ambiciózní projekt vstoupil svými výsledky do obrazu výstavy, kde nejenom uvnitř výstavní galerie pracují aktéři s fenoménem zahrady. Mnozí z nich si vybírají právě veřejný prostor jako synonymum rovnováhy mezi člověkem, okolím a přírodou. Motiv pohybu a starostlivosti o zahradu se tak dostává do sociálních rozměrů, které na výstavě hned při vstupu zpracovávají Jan C. Löbl a Jiří Bartoš. Zaměřili se na vytvoření květníků pro Alzheimer centrum Domov Velké Březno. Smysl je zde účelný a praktický a bude pro lidi s různými typy demence sloužit daleko za hranici uměleckého zahradničení – v tom vidím nejsilnější aspekt.

Pokud vstoupíme do hlavního sálu galerie, po pravé straně vidíme jemnou projekci a pod ní se nacházejí spadané ovocné pecky. Je to dílo ukrajinské autorky žijící v exilu ve Vídni, Oliy Fedorovy, která autenticky zpracovává vzpomínky na svoji okupovanou krajinu, osobní zkušenost se zahradou svých prarodičů a zaminovaným polem, o které se v respektu k setbě a půdě starali místní zemědělci. Pecky pak odkazují na den, kdy v létě před ruskou vojskou okupací autorka nasbírala 2 880 pecek z různých ovocných sadů od svých sousedů, známých a prarodičů, kteří toho léta pekli ovocné koláče a dělali marmelády. Olia si pak cestou na rezidenci v Ústí nad Labem nechala pecky poslat ze svého místa bydliště, které bylo intenzivně bombardováno, a z pošty v Charkově se dostaly hodinu před zasažením ruskou raketou.

Gardening of Soul

7. 12. 2023 – 9. 3. 2024

Vystavující umělci: Jiří Bartoš & Jan C. Löbl (CZ),

Jiří Černický (CZ), Oľia Fedorova (UA), Barbara Herold &

Florian Huth (DE), Stephen Hobbs (ZA) & Marcus Neustetter (AT),

Jiří Philippe Janda & Václav Mach (CZ), Zdena Kolečková (CZ),

Jiří Kovanda & Ivana Lovětínská (CZ), Jan Krtička (CZ),

Michaela Labudová (CZ), Man Tin (HKG), Finnbogí

Pétursson (IS), Andrea Resner (CRO), Robert Vlasák (CZ),

Wong Wo Bik (HKG)

Kurátor: Michal Koleček



Pohľad do výstavy, zľava doprava: Pétursson Finnbogí: *Republic Frequencies*, 2023; Jiří Kovanda & Ivana Lovětínská: *Skryté rastliny*, 2023/2024; Oľia Fedorova: *A garden that didn't happen*, 2023



Barbara Herold & Florian Huth: *Drafts rwa*, 2023; Man Tin: *Learning Shan Shui, Generating Feng Shui*, 2023

Přestože je dílo nenápadné (pohled na mrtvé pole slunečnic a čekající pecky), nese nejenom silný symbol ruské invaze, ale představuje také symbol toho, že půda je stále aktuálním tématem nejenom v oblasti politické, ale i ekologické. Odkazuje taky na naše dlouhodobé lidské působení a na nutnost, aby se půda mohla znovu ozdravit a opět nám blahodárně sloužit. To, že je výstava široce zaměřena na různá média a nezůstává pouze v obraze, ale cílí i na jiné lidské smysly, vystihuje zvuková instalace Jana Krtičky s názvem *Sound Bridge*. Dvě místa, dva odlišné, a přesto někdy podobné zvuky podněcují v divákovi imaginaci o místě, prostoru a času. Kontrast zvukových stop a jejich měnící se gradace nás upozorňuje na disharmonii životního prostředí, ve kterém žijeme.

Ojedinelost vidím v tom, že v tvorbě participujících umělkyní a umělců nezaznívá jen evropský kontext, ale na scénu vstupuje i asijská práce umělkyně Wong Wo Bik a umělce Man Tina a jejich práce s umělou inteligencí, která se stále dostává do větší pozornosti uměleckého světa.

Jako slabší článek výstavy vnímám instalaci *Soft Care* a prototypy pletacích vzorů od Michaely Labudové. Odkazuje na tradiční, typickou severskou aktivitu – pletení – a snaží se diváky podnětit, aby si s ní upletli kousek vzoru. Nejem si jistá, zda se záměr autorky povedl a dopletl se alespoň jeden vzor. Celá instalace totiž stojí na vágní představě, což by nemuselo nutně vadit, ale její estetika je v kontextu ostatních prací poněkud nevzhledná, zastaralá a nepodporuje onu až romantickou ideu, o kterou se autorka pravděpodobně snažila. Problém vidím také v tom, že se až příliš vzdaluje od konceptu gardening. Autorku nemůžeme vnímat jako volnou umělkyni, ale spíše jako designérku. Je vidět jakési nejisté úsilí udělat volnou věc, ale právě snaha vyrovnat se tak participujícím aktéřem z oblasti vizuálního umění ji okrádá o její autenticitu.

Pozoruhodné je to, že do samotného Ústí nad Labem výstava přináší důležitý kontext umělecké práce s výzkumem, který je v některých institucích stále opomíjen. Zároveň tento fenomén umělecké práce odkazuje ke konceptuálním tendencím, kterými se kurátor Michal Koleček zabývá dlouhodobě.

Kukurová. Špecifickú formu angažovanosti predstavoval aj holistický projekt *Eastern Sugar* (2018) Ilony Németh (kurátorky Nina Vrbanová a Krisztina Hunya), kde na príklade privatizácie a následného zániku najväčšieho slovenského cukrovaru vybudovala vizuálnu a mentálnu sieť odkazov k celému spektru spoločensko-kultúrnych i politických fenoménov. Za projekt, ktorý mal všetky znaky intermediality a interaktivity, získala umelkyňa Cenu Nadácie Tatra banky za umenie.

Napriek fungujúcej spolupráci medzi SNG a KHB sa opäť ukázalo, že ak nemá byť KHB iba jedným z ďalších detašovaných pracovísk, potrebuje nezávislosť garantovanú právnou subjektivitou. Tú pod tlakom kultúrnej verejnosti získala k 1. januára 2020. Nina Vrbanová už v pozícii riaditeľky prostredníctvom konkurzu prijala do tímu Lýdiu Pribišovú, ktorá sa stala zodpovednou za dramaturgiu Kunsthalle LAB a Kunsthalle EXT, ktorý obsadil priestor v tesnom susedstve Domu umenia na Treskoňovej ulici, čím sa výstavné aktivity ešte viac otvorili smerom k potenciálnemu divákovi. Napriek pandémie Covid-19 sa v roku 2020 podarilo uskutočniť viaceré kľúčové výstavy *Moc bezmocných: Politické aspekty v slovenskom a českom umení po roku 1989*, medzinárodný výstavný projekt *Na hrane*, ďalšie profilové výstavy v Kunsthalle LAB (Deidi von Schaewen, Emília Rigová, Radovan Čerevka), ako aj tituly z edičného programu vrátane dlhodobého projektu: on-line databázy súčasného slovenského vizuálneho umenia s názvom Artbase, ktorý bol práve v roku 2020 doplnený o sériu videorozhovorov s vybranými umelcami a umelkyňami. Zdalo sa, že KHB je zastabilizovaná, jej identita smerom ku kritickému kurátorstvu, ktoré prekračuje úzko lokálnu problematiku, dobre našartovaná, pričom si dlhodobu udržiavala štatút feministickej inštitúcie starajúcej sa nielen o umenie a jej tvorcov, ale aj o svojich divákov a diváčky.

Jen Kratochvil (2020 – 2024): Ak medzi prvým a druhým obdobím existencie KHB môžeme vidieť istú personálnu i koncepčnú kontinuitu s nástupom Jena Kratochvila na post riaditeľa sa situácia radikálne zmenila. Bola tu evidentná snaha vymedziť sa voči svojim predchodcom a prebudovať inštitúciu na svoj obraz. Je legitímne, ak sa tak deje v prípade, že je koncepcia nového začiatku jasne artikulovaná. Prvé mesiace pôsobenia Jena Kratochvila však boli rozpačité. Tím postupne opustila Daniela Čarná aj Lucia Kotvanová, Erik Vilím aj Jana Babušiaková, zostala len Lýdia Pribišová, ktorej aktivity boli nasmerované mimo hlavnú budovu do exteriéru. Kunsthalle LAB sa zmenilo na A Window, projekt Artbase sa zastavil, mediátori sa z KHB postupne vytrátili. I keď Kratochvil sľuboval, že pred autoritatívnym vedením inštitúcie uprednostňuje horizontálnu kooperáciu, v prvých dvoch rokoch sa kurátorské aktivity sústredili prevažne v jeho rukách, a to rovnako v priestoroch A Window (Eva Koťátková, Anetta Mona Chiša & Aleksandra Vajd: *Pharmacopoeia*, Barbara Kapusta), ako aj v hlavnom priestore (Paul Maheke: *Ty a ja*, spolukurátorstvo dvoch pokračovaní Ceny Oskára Čepana). Plnohodnotne, v zmysle napĺňania novej identity KHB, sa jej činnosť rozbehla až na prelome rokov 2022/2023. Pribudli zaujímavé medzinárodné spolupráce (výstava *Do Nothing. Feel Everything/Nerobte nič, cífte všetko* prenesená z Kunsthalle Wien), dvojdielny projekt hostujúcej kurátorky Tjaši Pogačar, v ktorom predstavila tvorbu českej umelkyne Anny Hulačovej a následne skupinovú výstavu *Prísľub strážkyne bahna*, tematicky zameranú na prekonanie ekologickej krízy návratom k rituálom. Priestor dostali výstavy jednotlivých katediér VŠVU, a ako Kratochvil avizoval, okrem vizuálneho umenia aj tanec (Nu Dance Festival – 17. ročník medzinárodného festivalu súčasného tanca), alebo zaujímavá séria štyroch panelov venovaná duševnému zdraviu pod symptomatickým názvom S.O.S. Výborne sa vyprofiloval projekt Lýdie Pribišovej *A plant*: celoročný program o zeleni v meste vo verejnom priestore Bratislavy, najmä v kontexte klimatickej krízy. Prácu mediátorov nahradili cieľené workshopy vedené Jelisavetou Rapaić, ktorá doplnila interný tím KHB a v roku 2023 pripravila aj skupinovú výstavu *The rotten smell is you*, kde skúmala feminizmus z pohľadu reprezentantky mladšej generácie feministiek. Krátko, ale intenzívne pôsobila v KHB Denisa Tomková, ktorá rozbehla edičný program vydávaním špecializovaných prekladových publikácií prístupných on-line. Postupnými krokmi sa KHB pod vedením Jena Kratochvila vyprofilovala ako komunitná inštitúcia, ktorá priťahla nové, predovšetkým mladé publikum oceňujúce presahy vizuálneho umenia smerom k aktivitám pomáhajúcim prekonávať úskalia reality, ktorá je poznačená nielen ekologickými krízami, ale aj vojnovými konfliktami. V tomto kontexte ma mrzí, aj keď to chápem, že Jen Kratochvil po konflikte s Ministerstvom kultúry SR odstúpil zo svojej funkcie a nechal inštitúciu napospas svojmu osudu.

3. a 4. Existencia KHB je v tomto okamihu neistá. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

5. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

6. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

7. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

8. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

9. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

10. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

11. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

12. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

13. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

14. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

15. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

16. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

17. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

18. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

19. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

20. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

21. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

22. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

23. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

24. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

25. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

26. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

27. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

28. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

29. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

30. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

31. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

32. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

33. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

34. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

35. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

36. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

37. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

38. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

39. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

40. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

41. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

42. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

43. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

44. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

45. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

46. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

47. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

48. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

49. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

50. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

51. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

52. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

53. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

54. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

55. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

56. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

57. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

58. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

59. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

60. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

61. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

62. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

63. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

64. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

65. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

66. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

67. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

68. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

69. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

70. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

71. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

72. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

73. Očakávanie KHB je v tomto období neisté. Výstavné priestory, ktorých nie je v Bratislave nadbytok, sú prázdne, jej poslední zamestnanci dostali výpovede. Verím, že vedenie SNG nájde spôsob, ako reštartovať inštitúciu, ktorá má v ponuke kultúrnych podujatí dôležité, a v istom zmysle aj nezastupiteľné miesto.

– Damas Gruska

1.

Raz som čítal príbeh z koloniálnej minulosti (mimochodom, momentálne je to ešte stále trendy téma vo vizuálnych umeniach, i keď u nás bez hlbšieho pochopenia a domácej kontextualizácie). „Domorodci“ vymieňali svoje statky s kolonizátormi za hodinky. Nemali síce celkom pojem o čase v našom chápaní, ale keďže ich „bieli“ nosili, tak chceli aj oni. Často som si na to v súvislosti s bratislavskou Kunsthalle spomenul. Celá debata predchádzajúca jej vzniku akoby bola o tom, že majú to aj oni (na Západe, v zahraničí), tak chceme aj my, bez väčšej debaty, načo by nám vlastne bola. A toto sa tak nejako vinie celou minihistóriou KHB a pripomína sa aj po jej zrušení. Jedni by chceli, aby tam mohli vystavovať študenti svoje práce, druhí, aby to bola scéna pre veľké výstavy našich tvorcov, tretí, aby to bola platforma na prezentáciu zahraničných trendov, ďalší si ju zas predstavujú ako tematicky i kurátorsky úzko vyprofilovaný výstavný priestor atd. Už i to, že sa vlastne tak nejako zavrhol úplne bezproblémový názov „Dom umenia“ a odborná verejnosť sa upla k jeho nemeckému „skoroprekladu“, hovorí o istej dávke povrchnosti a mentalite „zaostávajúcich“ domorodcov. Inak povedané, už i počiatky KHB stáli trochu na vode. Nemuselo to tak byť. Ešte pred jej vznikom boli na stole aj iné plány. Na ich začiatku bolo kreovanie kvalitnej medzinárodnej správnej rady „kunsthalle“, ktorá by niesla zodpovednosť za jej vedenie, a inštitúcia by samozrejme mala primeraný rozpočet. Žiaľ, nerealizovali sa, ale to je už iný príbeh, v ktorom aj časť kultúrnej obce hrá nie celkom pozitívnu úlohu.

V minulosti sme tu mali tri kunsthalle, ale dnes už nemáme takmer žiadnu. Najprogresívnejšia inštitúcia typu kunsthalle je Nová synagóga v Žiline, ktorá vznikla organicky a zohľadňovala potreby diváctva, vzdala sa nemeckého názvu a tiež vystavovania iba vizuálneho umenia.

Osobitý problém je priestor pre bratislavský Kunsthalle (na rozdiel od spomínanej Žiliny). Sám nepovažujem ten, ktorý mala, za najšťastnejší (aj z administratívno-organizačných dôvodov). Ale asi nebolo až tak na výber, i keď sa veľmi nehľadalo. Teraz by sa (skoro) ponúkal starý Prior, kde by mohli vzniknúť výnimočné výstavné priestory, zaujímavé i v stredo európskom kontexte. Možno raz.

2.

Každé z týchto období nesie jasný, ľahko odlíšiteľný rukopis riaditeľa. Pre mňa prvé, pionierske, malo silný osvetový moment, i keď otváracia výstava bola hádam až príliš zameraná do vnútra domácej scény. Bolo tu cítiť aj isté prepojenie na obchod s umením. Druhé obdobie by som hodnotil ako najpestrejšie (hoci niektoré kurátorské mená sa objavovali asi i pričasto), už nebolo spojené s budovaním inštitúcie a k mnohým vo všeobecnosti oslavovaným projektom mám sám vážne výhrady. Tretie obdobie by som charakterizoval ako obdobie istej uniformity, čo asi súviselo aj s dominantným kurátorským postavením samotného riaditeľa. Za jeho silnú stránku považujem veľký záujem mladej divácke obce, čo môže viac súvisieť s témami než s kvalitou výstavných projektov, ale aj medzinárodným zameraním projektov. Pozitívne hodnotím i pôsobenie Lýdie Pribišovej, ktorá dostávala KHB i mimo jej fyzických priestorov.

3.

Nerobím si ilúzie. Výtvarná scéna síce funguje ako dobre namazaný (FPU a iné) stroj, ale jej vplyv na spoločnosť je minimálny. Tomu odpovedá i záujem spoločnosti o ňu. Nedokáže nájsť témy a formy ich spracovania tak, aby zaujala širšiu verejnosť, aby sa reálne dotkla zásadných problémov, aj keď niektoré špecifické menšie skupiny si v KHB v posledných rokoch isto našli svoj bezpečný priestor. Z opačnej strany, práca s verejnosťou je beh na dlhé trate a na jeho úspešnom konci môže byť raz väčší záujem výtvarnej scény o verejnosť i záujem verejnosti o súčasné vizuálne umenie.

4.

Ak sa má reinkarnovať KHB v nejakej podobe, asi treba začať z opačného konca. Prečo KHB? Lebo ju majú aj iní, tak ako hodinky? To nestačí. Výtvarná scéna musí ponúknuť projekty, ktoré nedokáže realizovať nikto iný ako (nejaká) „kunsthalle“, keď k tomu pridáme orientáciu SNG na domácu tvorbu, môže prísť i prirodzený hlad po zahraničnej produkcii, ktorý nebude mať kto nasýtiť. Skrátka, musí sa vyjasniť, prečo ju potrebujeme. Kunsthalle, ktorá vznikne len z potreby hŕstky vizuálnych umelcov a ostane uväznená v tejto bubline, nemá šancu na dlhodobejšiu existenciu.

– Daniela Čarná

–

1. V Kunsthalle Bratislava som od jej založenia pracovala sedem rokov (2014 – 2021), preto moje odpovede budú poznačené osobnou skúsenosťou a pohľadom. Založenie Kunsthalle bolo vyústením dlhodobých snáh mnohých kolegov a jej vznik bol do istej miery ich záveršením. Aj keď treba povedať, že od začiatku išlo o kompromis – Kunsthalle nebola suverénnou inštitúciou, ale existovala pod Národným osvetovým centrom. Bol to zvláštny paradox – inštitúcia zameraná na profesionálnu a medzinárodnú súčasnú scénu sa ocitla pod organizáciou zameranou na neprofesionálnu tvorbu, z čoho vyplynuli mnohé nepochopenia. Postupne sa však etablovala a stávala sa (aj keď nie ľahko ani bez problémov) štandardnou inštitúciou so svojim miestom na mape galérií.

2.

Treba povedať, že každý z riaditeľov viedol inštitúciu za celkom iných okolností: v čase Juraja Čarného bola Kunsthalle pod Národným osvetovým centrom, počas vedenia Ninou Vrbanovou sa stala súčasťou Slovenskej národnej galérie a Jen Kratochvil viedol samostatnú inštitúciu, ktorej právnu subjek-tivitu sa podarilo dosiahnuť Nine Vrbanovej (2020). Každý z nich mal inú východiskovú pozíciu a, prirodzene, aj vízie. Juraj Čarný sa zameral na medzinárodné kontakty a budovanie vzdelávacej funkcie inštitúcie, inicioval inovatívny projekt mediátorov; Nina Vrbanová sa zaslúžila o to, že sa Kunsthalle stabilizovala a získala právnu subjektivitu. Jen Kratochvil na to, čo sa v Kunsthalle už podarilo vybudovať, nenadviazal – zrušil vzdelávanie, knižnicu. Silný tím samostatných zamestnancov, ktorý bol výrazným benefitom inštitúcie, na ktorom mohla stavať, sa rozpadol. Sústreďil sa skôr na vlastné kurátorské projekty situované prevažne do priestoru Kunsthalle LAB/A Window ako na otvorenosť voči verejnosti. Tým sa Kunsthalle stávala elitnou inštitúciou, bez hlbšieho prepojenia na domáce prostredie a publikum.

Ak mám s odstupom času spomenúť konkrétne projekty, vyzdvihla by som prvú výstavu *PARADOX 90: Kurátorské projekty v časoch mečiarizmu (1993 – 1998)* (2014), *Umenie na hlave – Poľské súčasné umenie* (2015), výstavu Jána Mančušku *Prvá retrospektíva* (2016) či projekt Ilony Németh *Eastern Sugar* (2018). Spomenula by som aj konferencie Bratislavský konceptualizmus (2014) a česko-slovenskú konferenciu galerijnej edukácie Otvorená galéria (2018), ktorú organizovala Kunsthalle so Slovenskou národnou galériou. Rovnako aj projekt Kunsthalle LAB s presklenými stenami, ktorý sa „prelieval“ smerom na námestie a komunikoval s okoloidúcimi.

3.

Myslím si, že Kunsthalle za desať rokov potvrdila význam svojej existencie a snahy o jej zrušenie považujem za bezprecedentné ignorovanie štandardných potrieb nielen kultúrnej komunity, ale aj širokej verejnosti. Treba vyzdvihnúť prácu všetkých, ktorí sa často v náročných a improvizovaných podmienkach s osobným nasadením podieľali na jej budovaní a fungovaní, a to s preukázateľnými výsledkami ich práce. – Nemám na mysli len zamestnancov, ale aj širšiu výtvarnú a kultúrnu komunitu, ktorá Kunsthalle podporovala.

4.

Ak by sa existencia Kunsthalle raz obnovila, myslím, že bude potrebné začínať opäť odznova, v podstate od nuly. A v odpovedi na poslednú otázku si dovoľím byť osobná a subjektívna (s rizikom jednostrannosti aj istého sentimentu). – Kolegyňa Lucia Kotvanová nedávno stretla tínedžerku Lili, ktorá konštatovala že pravidelné dlhoročné návštevy výstav a vzdelávacích programov v Kunsthalle jej pomohli v hľadaní smerovania, štúdia aj pohľadu na svet. Na tomto malom príklade si trúfнем zovšeobecniť: splnila si úlohu v zmysle nadviazania dialógu medzi rôznymi podobami súčasného umenia a jednotlivcami, ktorí do Kunsthalle chodievali pravidelne a opakovane – a boli to nielen deti, ale aj dospelí, seniori či skupina ľudí bez domova, ktorí jeden čas do Kunsthalle prichádzali. Myslím si, že to nie je zlá bilancia.

–

Nina Vrbanová

–

1.

Kunsthalle bola snom výtvarnej obce, nikdy to nebola súčasť plánu politickej reprezentácie ministerstva kultúry, a už vôbec nie ministerstva financií. Minister Maďarič ju provizórne založil na pozadí „kauzy Danubiana“, keď štát namiesto zriadenia kunsthalle podporil súkromné múzeum na periférii v Čunove, v tom čase projekt pochybnej kvality a prakticky bez presahu na širšiu kultúrnu obec. Ministerka Laššáková neskôr Kunsthalle zriadila ako samostatnú inštitúciu, a to rovnako pod tlakom iniciatívy *#Stojím pri Kunsthalle*, ktorú vtedy podporila široká škála verejnosti a ktorá aj neskôr vyeskalovala do požiadavky na jej odstúpenie z funkcie. Bolo asi jasné, že tému súčasného umenia a rozvoja medzinárodnej spolupráce si neosvojí ani ministerka Šimkovičová, ale úplné zrušenie inštitúcie som nečakala. Je to aj dôsledok celkového oslabenia a ochudobnenia vzťahov, ktoré v závere príbehu prinieslo pôsobenie Jena Kratochvila. Skóre sú piati ministri*erky kultúry a päť riaditeľov*liek Kunsthalle. Je to neúspešný príbeh a z dnešného pohľadu, keď je už Kunsthalle zrušená, ostáva bez perspektívy.

Môžeme rekapitulovať, čo sa za to obdobie podarilo, ktoré výstavy putovali do sveta, ktoré boli ocenené a recenzované v zahraničí, ktorým umelcom*ky-niam projekt Kunsthalle pomohol posunúť sa ďalej, ako v istom období úspešne búral bariéry a nepochopenie súčasného umenia. Až do roku 2020 svoju rolu tento projekt naplňal vzhľadom na okolnosti pomerne dobre, vďaka zanieteným ľuďom a ich schopnostiam posúvať a presadzovať myšlienku Kunsthalle a jej verejnej funkcie. Dvakrát sa zopakoval scenár prechodu Kunsthalle pod SNG a dvakrát sa zopakovala rovnaká „ponuka“ – teda že Kunsthalle končí, že časť ľudí zamestná SNG a že vzťahy budú vysporiadané odstupným. Kým v roku 2019 bola odpoveďou na tieto snahy iniciatíva *#Stojím pri Kunsthalle* a nakoniec presadenie samostatnosti, dnes je to jej rýchly a hladký koniec. Súhlasím, že tieto malé dejiny indikujú veľa. Hovorია o ministerstve kultúry ako o zriaďovateľovi a kľúčovom aktériovi štátnej kultúrnej politiky, prezrádzajú skutočne bizarnú utkvelú predstavu o SNG ako o „matke-spasiteľke“ a na konci dňa odhaľujú aj malosť a neprajnosť prostredia.



Kunsthalle Lab, pohľad na výstavu Fem(inist) Fatale kurátorky Lenky Kukurovej, 2015



Goshka Macuga: Happening Tadeusza Kantora z roku 1967, 2011, vystavené v rámci výstavy Umenie na hlave (Poľské súčasné umenie) v roku 2015

–

Koncovku bolo možné predvídať, viaceré kritické hlasy na to upozorňovali. Poznáme osoby a obsadenie, vnímame sled zlých rozhodnutí aj absenciu starostlivosti. Šancu na iný koniec príbehu mali v rukách ministerka Milanová aj dočasná ministerka Hroncová. Ťažko sa nahliada všeobecný dejinný dojem z perspektívy zrušenej inštitúcie, ale verím, že pre mnohých bola Kunsthalle v minulosti synonymom inovácie, rozvoja, medzinárodného dialógu, kritického myslenia, a aj intenzívneho pocitu, že sme konečne súčasťou západnej Európy. Za naplnenie sna by som považovala udržateľný typ inštitúcie, napojený na sieť funkčných partnerstiev, ktorého fungovanie a existencia idú vo verejnom záujme. Pre vyložene zlú a zákernú ministerku Šimkovičovú nebolo nič ľahšie, ako zrušiť práve Kunsthalle, ktorá na tieto aspekty v posledných rokoch úplne rezignovala.

2.

Spočiatku to bolo euforické, očakávania a ambície sa stretávali. Juraj Čarný mal výbornú východiskovú pozíciu, najviac ľudí v internom tíme, živé medzinárodné kontakty, sponzorng Tatra banky. Pamätám si, že úplne na začiatku, ešte pred konkurzom, mal na vizitke pozíciu „manažér medzinárodných vzťahov“. To mu veľmi svedčalo. Možno nebol prototypom tímlídra ani diplomata, čo sa týka vzťahu so zriaďovateľom, ale Kunsthalle v tom krátkom období rezonovala. Prinášala panoramatické dvojpodlažné výstavy, paralelne dynamický medzinárodný program v priestore Kunsthalle LAB, hosťovala nespočet podujatí a zahraničných prezentácií. Malo to ambíciu. Ak by som mala vybrať niečo, čo tvorilo jeho podpis v pozitívnom duchu, bola by to medzinárodná spolupráca a zviditeľnenie Kunsthalle minimálne v stredo európskom rámci. Tiež model galerijných mediátorov, ktorý priniesol zo zahraničia.

Moja pozícia nebola taká idylická, relatívne dlhé obdobie som fungovala ako jediná interná kurátorka a riaditeľka zároveň. Zmena zriaďovateľa priniesla aj zmenu adresátá sponzoringu. SNG rozhodla o „odstrihnutí“ druhého poschodia, navrhovala výstavný priestor Kunsthalle LAB zmeniť na vstupnú recepciu, resp. kaviareň. Veľa vecí bolo treba odkloniť. Za celý ten čas mojou metou nebola iba udržateľnosť, ale aj rozvoj a osamostatnenie Kunsthalle. Obzvlášť som hrdá na množstvo spoluprác, ktoré robili z tejto adresy fenomén širšieho spoločenského významu a ktoré ju aj podržali v ťažkých časoch: na výstavný projekt *Eastern Sugar*, recenzovaný v zahraničí, vyzdvihnutý Cenou Nadácie Tatra banky a podporený európskym grantom Creative Europe; na knihy a katalógy, ktoré toto obdobie mapujú a zostávajú; na online databázu súčasného umenia, pre ktorú o slovenskom umení písali osobnosti ako Bojana Pejič. Za svoj rukopis považujem suverénnu a silnú, samostatnú a udržateľnú Kunsthalle.

Jen Kratochvil sa stal synonymom konca. Jeho koncepciu Kunsthalle ako trochu vylepšenej študentskej „Galérie Medium II“ som nepochopila. Ak dám nabok výstavy z roku 2021, ktoré si našiel aj s rozpočtom pripravené na stole, ostane iba čosi ako kultúrak. Kunsthalle pod jeho vedením úplne stratila



Pohľad do výstavy Orly a Holubice, v popredí dielo Nasan Tur: Kde bolo, tam bolo (2011), Sude Weber: Orol (1999), v pozadí Bohuš a Monika Kubinski: Slovenský vesmírny program (2018), Dávid Demjanovič a Jarmila Mitrířková: Sláva automobilovému priemyslu! (2018). Foto: Tomáš Halász



Pohľad do výstavy Ilona Németh: Eastern Sugar, 2018 Foto: Ema Lančaričová

–

identitu a pointu, väčšinu programu tvorili rôzne hosťujúce formáty ako Nu Dance Fest, Cena Oskára Čepana, prieskumy študentských a diplomových prác, tiež móдне prehliadky, vianočné trhy, koncerty a pod. Asi aj neviditeľná ministerka Milanová čosi pochopila, keď ešte pred pádom vlády spustila v organizácii interný audit. V každom prípade je súčasný stav aj dôsledkom jej štýlu riadenia rezortu kultúry, ľudí, ktorými sa obklopila, a ľudí, ktorí vo výberovej komisii rozhodovali neférovu a v konflikte záujmov, prípadne podľa pocitu – charizmy.

–

3.

Staršia generácia, ktorá tému kunsthalle prinášala už v 90. rokoch, by zrejme hovorila o kunsthalle ako o „centre súčasného vizuálneho umenia“, kde výstavy predstavujú iba jeden partikulárny segment činnosti. To bol napokon aj jej pôvodný názov, ktorý sa však v povedomí príliš neujal. Výstavy mal sprevádzať výskum, vzdelávanie, publikačná činnosť atď. Samozrejme, že to nemal byť rigidný vedecko-výskumný ústav, ale živé centrum umenia so všetkým, čo k tomu patrí. Miesto, ktoré pomáha vytvoriť si k súčasnému umeniu vzťah, ktoré pozýva na stretávanie sa s umením častejšie než raz za tri mesiace na vernisáži a ktoré zohráva aktívnu rolu v presadzovaní našich umelcov*kýň na medzinárodnej scéne, ktoré vytvára a skvalitňuje podmienky pre rozvoj súčasného umenia a pod.

Tento rámeč, s ktorým Kunsthalle začínala, sa postupne zreálňoval, ale aj redukoval. Dnes úprimne neviem, aké očakávania vlastne zostali, idea kunsthalle sa rozpadla, pointa je odklonená. Dnes ideme diskutovať, či vôbec má inštitúcia tohto typu zriaďovať štát, či to nemá byť radšej nezisková organizácia, alebo si skupina nadšencov založí na kolene OZ. Je to absurdné a nereálne. Príčinou konca Kunsthalle nie sú pravidlá správy verejných zdrojov, ale neschopnosť inštitúciu podržať a rozvinúť. Zapojenie verejných financií by aj v prípade neziskovej organizácie (ktorú, mimochodom, môže zakladať aj štát) prinášalo svoje limity, vykazovanie, úradovanie, a aj finálnu zodpovednosť. V takejto spleti a zmätení nie je žiadny priestor na očakávania.

–

4.

Informácie o krokoch v súvislosti s fungovaním Kunsthalle neboli transparentne komunikované, nakoniec aj bývalý riaditeľ sa sám vzdal funkcie potichu a bez vysvetlenia. Ostalo to celé na zamestnancoch, ktorí až s odstupom času publikovali veľmi nekonkrétne a skôr statusové – hodnotové stanovisko. Aj verejný odpočet činnosti organizácie usporiadali až v súvislosti s týmto ohrozením prvýkrát po troch rokoch, čo hovorí za seba. Každopádne, v tejto chvíli je Kunsthalle zrušená. Prišla o svoju právnu subjektivitu, zamestnanci boli prepustení a rozpočet pravdepodobne prešiel do rozpočtu SNG. A tá nemá v popise práce zakladať alebo zriaďovať nové inštitúcie, takže reálnu perspektívu pre jej reštart tu nevidím.

Stratou Kunsthalle najviac stráca výtvarná obec, a tým nemyslím adresne študentstvo VŠVU. Reštart a opätovné založenie Kunsthalle bude vyžadovať najmä obnovenie dôvery a vzťahu výtvarnej obce k tomuto projektu, na tom treba intenzívne pracovať a zásadným spôsobom zmeniť aktuálny kurz, vyvetrať pachuť zlyhania. Šanca pre Kunsthalle bude vždy, keď bude mať za sebou silnú podporu, keď si bude vedomá svojej role, očakávaní aj zodpovedností, keď bude pripravená. Musí zároveň kriticky zreflektovať vlastné dejiny, aby sa posunula a aby sa história neopakovala. Je otázne, koľko ďalších rokov týmto výtvarná scéna stratí, či vôbec a kedy nájde svojich nových arbitrov.

Zuzana Bartošová

Jen Kratochvíl

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

1. Na rozhovor o dejinách je ešte brzy. To je jazyk, ktorý zatím používalo súčasné ministerstvo k zrušeniu inštituce, ktorá podle jejich slov svoji „historickoí roli nenaplnila“. K psaní dejín je treba odstup. Ale i bez něj se možná již dá uvažovat o souvislostech. Úvaha o dlouholetém snu je dobrý rámec pro kritické čtení fungování inštituce, respektive očekávání, které do ní byla vkládána. Velmi dobře všichni chápeme koncept „uměleckého světa“ jako provázané infrastruktury nespočtu různých hráčů, chcete-li ekosystému spoluprací, tlaků a protitlaků. Snít o tom, že jedna kunsthalle tzv. „spasí“ slovenskou uměleckou scénu, je a vždy bylo veskrze naivní. V zemi s natolik nestabilní politickou situací, jako je Slovensko, kde si siláčtí politici zahrávají se základními lidskými právy, asi není dobré spoléhat se jen na formát státem zřizované a podporované inštituce.

2. Myslím, že inštituce určitě prošla změnami, stejně jako její různé publikum. Nepřináleží mi ale z pozice bývalého ředitele posuzovat práci svých kolegů a rozhodně ne vlastní.

3. Myslím, že se, doufám, postupně dostáváme do momentu, kdy si jako kulturní obec uvědomíme, že naším úkolem není dohánět okolní vzory. Nápad vytvořit v Bratislavě kunsthalle chápu jako postlistopadovou snahu dohnat západ a mít také kus západu přímo doma. Pro to ale nemáme podmínky, možnosti ani náležitou kontinuitu a sounáležitost dalších institucí a subjektů, které by existenci kunsthalle umožnili. V německém prostředí nejsou pouze kunsthalle, ale taky systém nezávislých státem podporovaných galerií a komunitních center, kunstvereinů a potom muzeí, nehledě na umělecký trh. Kunsthalle je jen jednou součástíkou systému. Sama, vytřížená z kontextu podle západních vzorů, fungovat nemůže. Tím pádem je třeba, aby operovala na základě jiných, víc lokálních parametrů. Třeba jako nezávislá komunitní inštituce, která tvoří oporu určité části místní scény a kontakt s nejrůznějšími dalšími geografiami. Zásadní je si také přiznat, že jedna inštituce nikdy nenaplní očekávání všech, i na tak malé scéně, jako je ta bratislavská.

4. Věřím pevně, že díky brutálnímu zásahu současné vlády do kulturního provozu Slovenska vzniknou nové platformy pro inkluzivní smýšlení a tvorbu a nemusí se jmenovat nezbytně kunsthalle. Slovenská kulturní scéna má neobyčejný potenciál, který jistě najde cestu k svému vyjádření alternativními formami, které nepotřebují velké paláce a honosná jména. S vývojem politiky v regionu je možná čas začít víc uvažovat o podpoře menšin, podmínek pro rozvoj otevře-ného progresivního myšlení a platformem odporu normalizujícím silám, než jen koncipovat prostory pro umění. Obojí ale může samozřejmě jít ruku v ruce.

Zuzana Bartošová

Alexandra Kusá

Zuzana Bartošová

1. Keď sa tak nad tým zamyslím, tak je vlastne príbeh o KHB/Kunsthalle pre naše prostredie typický a signifikantný. Takto to je. Toto je náš obraz. To však neznamená, že sa mnohé dobré a lepšie veci nepodarili, nevystavili, nenapísali – práve naopak: podarili, vystavili, zorganizovali a napísali. Verím však, že je v ňom aj hlboké poučenie, takže by sa to už mohlo podariť správne. Dejinný dojem je, že je to ťažké a chce to veľa často nudnej práce, nechce to až tak veľa stratégií, vyhlásení a demonštrácií.

2. Z môjho pohľadu tu čitateľný rukopis určite bol a každý z nich bol celkom iný. Keďže som bola, hoc iba formálne, v jednom čase do chodu inštitúcie zainteresovaná, nezdá sa mi korektné širšie na otázku odpovedať.

3. Keď sa obzriem, tak myslím, že v minulosti išlo všeobecne o založenie inštitúcie, ktorá by vystavovala súčasné umenie. Očakávania oscillovali podľa temperamentu toho, kto sa nad tým zamýšľal: od „slovenskej národnej kunsthalle“ až po „free style laboratory“. Aké sú očakávanie dnes, chceme zisťovať na plánovanom workshope.

4. Keďže som si túto úlohu sama stanovila, tak ja verím. Na druhú otázku nám dajú odpoveď dejiny.

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Pokračovať v nastolenej ceste by znamenalo začleniť sa do siete podobných inštitúcií v Európe a ďalej participovať na spoločných projektoch prezentova-ných na rôznych miestach v rôznych mestách s tým, že by ich bolo možné vidieť aj v bratislavskej Kunsthalle. Samozrejme, vždy – hoci s minimálnym – zastúpením slovenských výtvarníkov či kurátorov, a tak pomôcť nášmu súčasnému umeniu zviditeľniť sa na medzinárodnej scéne. Som presvedčená, že si to zasluží.

Ako som už spomenula, druhému vedeniu Kunsthalle na čele s Ninou Vrbanovou, keď bola inštitúcia pod egidou Slovenskej národnej galérie, sa tiež podarilo realizovať niekoľko relevantných projektov, i keď nemalo ambíciu užšie spolupracovať so zahraničím, o čo sa výrazne snažilo jej prvé vedenie, najmä projektom Richarda Gregora. Zatiaľ posledné vedenie Kunsthalle s riaditeľom Jenom Kratochvilom predostrelo medzinárodný program, ale s minimálnou rezonanciou k potrebám prostredia, v ktorom existovalo. Podľa môjho názoru sa nesnažilo dostatočne presieťovať so zahraničnými inštitúciami podobného typu, o presadzovaní relevantných slovenských výtvarných umelcov na medzinárodnej scéne prostredníctvom vyvezených výstavných projektov sa ani nedá hovoriť.

Napriek uvedeným výhradám som presvedčená, že Kunsthalle mala dostať patričnú výšku finančnej dotácie na svoju činnosť aj tento rok, určite nie menšiu ako počas predošlých rokov. O jej výstavnom programe bolo možné diskutovať, určite by sa dal modifikovať, avšak s pochopením na možnosti inštitúcie žijúcej na periférii európskeho kultúrneho diania. Rozhodne by nemala stratíť svoju ťažko získanú samostatnosť. Centralizácia inštitúcií je signálom prežitého modelu organizovania kultúry. Už svojou podstatou protirečí otvorenosti prostredia k pluralite názorov, ktorá je v demokratic-kých krajinách samozrejmosťou.

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Erik Vilím

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Zuzana Bartošová

Rituál Rozptyl report

Eva Masaryková

Výstava Rozptyl rozptýlila naše obavy o kultúrnu budúcnosť Slovenska, a to ešte v predvolebnom čase. Pristihla som sa pri želaní, aby ľudia okolo neho vytvorili politickú stranu – slušných, kultivovaných a komunitných spôsobov. Ale hneď som sa zahriakla, ich energia a sily patria vznešenejším cieľom a hlavne prostrediu, ktoré má potenciál hrať fér.

Rozptyl, v trvaní jedného mesiaca medzi septembrom a októbrom, bol trefou a najrozsiahljšou akciou zobytnenia opusteného mestského domu z hlavy otca projektu Richarda Hronského a jeho tvorivého a organizačného tímu. Ako sme v roku 2022 zaskvotovali dom na Somolického 14 výstavami Vystavenisko a Osvit a v pravom slova zmysle sa postarali o priestor dnu aj vonku, ale aj o bezpečnosť návštevníkov pri vstupe do schátralého objektu, tak sme znovu, tentoraz v počte vyše 150 autorov, zareagovali na výzvu výtvarne spracovať každý jednu stenu domu na Karpatskej 24.

Záujem o participáciu sa rýchlo šírila. Ako písal Richard, „ešte stále horíme“ – rozumej zápalom vyjadriť sa, konfrontovať, postarať sa, verejne spolu prehovoríť. Niekoľko mesiacov pred plánovaným otvorením prichádzali výzvy k stretnutiam – brigádam. Bývalý Maják nádeje (príznačne!) ako budova bol v oveľa lepšej kondícii ako dom na Somolického ulici. Tri poschodia vypratých priestorov, po čistej od všadeprítomných holubích obyvateľov, so spomienkami na azylový dom mám a detí, s kresbami na farebných stenách a nálepkami na oknách, potrebovali vyumývať, zútlúniť, zredukovať nálety na vnútornom dvore. To všetko za podmienok „bez vody, elektriny a toaliet“. Všetko ide, keď sa chce, a tu budova padla do rúk kultúre. Inštalácií bol vyhradený celý august. Pomocou sociálnych sietí a systematickej práce mnohých rúk (otváranie a zatváranie priestoru, tabuľky všemožnej vzájomnej pomoci, transportu diel, ubytovania zahraničných účastníkov, vynášania odpadu) sa dom premenil na nepoznanie.

Dva týždne nášho inštalovania boli o zvukoch, atmosfére, slnku meniacom sa s posunom dňa, o ľudoch a stretnutiach, malých rozhovoroch pri práci. Steny sa nám stretávali v rohu miestnosti, vzájomne sme svoje nápady nepoznali, čím vznikalo napätie z tajomstva a po rozkrytí vytvoreného vizuálu následná akceptácia výsledku. Ak som si vybrala dve steny zaliate slnkom, výsledná inštalácia viacerých autorov nezriedka prekryla okná, a tým úplne pozmenila svetelnosť. A teda komunikácia, komunikácia, komunikácia...

Za zvukov rozmiešavania sprejových farieb, jemného techna a rapu sa občas ozval výkrik: „Je tu niekto? Treba pomôcť!“

Od počiatkov ideových úvah o trojici výstav či lepšie komunitných akcií (Vystavenisko, Osvit, Rozptyl) sa objavovali pojmy rituál, tajomstvo, mystérium. Spoločný priestor, jeho budovanie a spoluzodpovednosť zaň, život spolu, starostlivosť – sa stali leitmotívmi akcií.

Matúš Kurdel a Nikola Čemanová – ústredný priestor „obývačky“ s balkónom na poschodí. Dve steny, ktoré spolu súzneli v podpore myšlienky rituálu, komunikovali s priestorom a denným otáčaním svetelnosti v miestnosti. Rozhovor bolo cítiť v celej kompozícii aj v jemnom detaile presahu v spoločnom kúte. V miestnosti prevažoval duch lesa, prírodných odkazov, krajiny (Richard Hronský). Fotografický les na textile Emy Mihálovej podporil susediaci Hronského projekt do spoločného výsledku.

Hyperrealistickú líniu veľkoplošnej maľby reprezentoval Radim Straka. Dal svojmu sviežemu dielu názov *Radim Straka maľuje fotku Terezy F. Homzovej, ktorá fotila Deborah*. Popíska odkazovala k živým vzťahom a kamarátstvom v generácii tvorcov, podčiarkla momentálnu chvíľu v utekajúcom čase.

Erika Hajzoková a Vavřínc Linka vytvorili poetickú ságu – rozpravu medzi dvoma, s vlastnou „slovnou zásobou“, z ktorej bolo cítiť výtvarným vzdelaním nedotknutú zaniatenosť. O Erike Hajzokovej ešte budeme počuť, o čom presvedčala jej paralelne prezentovaná práca na martinskej Tehlární. Do vybúranej obvodovej steny industriálu bývalého pivovaru nainštalovala kovovú sieť pavučiny s reflektujúcimi závesmi pripomínajúcimi krištáľový luster alebo ranné kvapky rosy v krajine. Efemérna monumentálna inštalácia odrážala v pableskovaní slnečné svetlo, odrazmi sa dotýkala celého priestoru poschodia.

V projekte troch výstav vrcholiacich Rozptylom bol zaujímavým fenoménom minimalizmus prejavu starších či etablovanejších participantov. Akoby rodič postrčil dieťa, v jednoduchom geste ho nabádal k akcii, ktorú naznačuje. Tu prebiehala medzigeneračná nadväznosť živo a intenzívne. Či spomieniem „očí“ Denis Lehočekaj ako minimálny artefakt (úsporné gesto do steny s padajúcou omietkou a detskou nálepkou v okne), dívajúci sa na prostredie

Rozptyl

Karpatská 24, Bratislava

1. 9. – 1. 10. 2023

organizačný tím – Richard Hronský, Hugo Raýman, Lukáš Sobota, Kristína Majvitorová, Adam Balogh

Vystavujúci umelci a umelkyne: A ty chuje., Karola Ainsar, Herman Ainsar, Aivar, Nataly Angletová, Viktória Arvayová, Adam Balogh, Bianka Barniaková, Denis Baštuga, Jaroslav Beliš, Hana Belohorcová, Anna Mária Beňová, Oliver Beľko, Marek Bihúň, Alek Binder, Boh Vajec, Denis Braun, Grga Busić, Ema Cintulová, Peter Coss, Mário Coufal, Anna Czár, Eva Čarnoká, Palo Čejka, Ester Čejka, Nikola Čemanová, Tereza Darášová, Tomáš Deák, Klára Dolník, Polina Drachenina, Lucia Dubnická, Kateřina Durdáková, Juraj Ďuriš, Samuel Gregor Dzurek, Exil, Peter Fabo, Markus Formel, Matej Gavula, Suplicz Gergely, Jozef Glaba, Michal Golák, Lilla Gombos, Alexandra Grüner, Erika Hajzoková, Mari Holecz, Gréta Fedora Homzová, Tereza Fedora Homzová, Lucie Hoškova, Matouš Hrbek, Eva Milada Hroboňová, Samuel Hromec, Jakub Hronský, Richard Hronský, Martin Hronský, Alice Hujdičová, Ester Hvojníková, Šimon Chovan, Filip Chovanec, Michaela Kačiová, Juraj Kadlečík, Julian Kadrnoschka, Peter Kalmus, Ludmila Karásková, Kristie Kardio, Miklós Kelemen, Michala Patrícia Kelová, Agáta Kertész, Oliver Kertész, Mária Kižnanská, Bystrík Klčo, Kodiki, Vojtech Kolenčík, Tereza Kontúrová, Marcel Korec, Timotej Kosmel, Klaudia Kosziba, Amália Kotrádová, Kozel Jedenast, Martin Král, Natália Kullmanová, Matúš Kurdel, Tadeáš Kyncl, Otis Laubert, Daniel Lebeda, Denisa Lehocká, Vavřínc Linka, Palo Lipa, Dorota Malichová, Eva Masaryková, Mária Masaryková, Deborah Menšlová, Ema Mihálová, Martin Mikláš, Ivana Mlynárová, Michaela Moravčíková, Daria Morozova, Cleopatra Muchová, Moučník, Nikto69, Matúš Novosad, Viktor Oravec, Pani Elena, Paris, Monika Pascoe Mikyškova, Martin Piaček, Jakub Pohlódek, Katarína Poliačiková, Pothead, Kasha Potrohosh, Michaela Prablesková, Lukáš Procházka, Projekt269, Prorok, Miriam Pružincová, František Radačovský, Radhė, Raketak, Ralod, Marco Rapant, Hugo Raýman, Samuel Raýman, Daniel Remeň, Maximilián Rumanský, Ester Sabik, Filip Sabol, Oksana Sadovenko, Kimi Salamonová, Sibern Schwarz, Rudolf Sikora, Sit, Barbora Smutná, Lukáš Sobota, Viliam Solovic, Lubo Stacho, Radim Straka, Marek Stuller, Livia Suchá, Noemi Šicková, Viktor František Jaroslav Šlégl, Jára Šplíchal, Peter Šulavík, Ema Šútovcová, Hubert Švaříček, Teduart1, Dionýz Troskó, Elizabeth Vargová, Lukáš Vozár, Louis Wuttke a Andrej Zelman

bez zásahu, vidiaci aj do jeho minulosti; o stenu opreté politické konštatácie Ruda Sikoru v geste provizória aj istej radikalizácie; hru so zápalkami medzi okennými tabuľami Martina Piačka až v asociácii H. Ch. Andersena či fotokomentár Mateja Gavulu o prenášaní materiálu v nádobách – komunitnom pohybe, v sofistikovanej skratke a kontraste voči energetickej materiálovosti susediacich inštalácií.

Jaroslav Beliš sa s citom pre detail a s chuťou ponoril do svojho rozmerného obrazu – sklenenej mozaiky, ktorá sa bezmála nevošla do domu, zasekla sa v ohybe schodišťa, kým ju viacero rúk spoločnými silami nedopravilo na miesto.

Široká plejáda writerov so sprejmi v rukách sa realizovala hlavne vo vnútornom dvore. Vznikli graffiti nerovnakej kvality, čo bol vlastne princíp a slobodnosť celého konceptu. Z tohto súdka vyzdvihnem prácu Denisa Brauna, prezentovanú na chodbe 1. poschodia.

3D graffiti *S-loze* Tomáša Deáka sa odohrávalo vo vnútrobloku – farebné keramické slimáky vo vášnivom objatí zanechávali bielu stopu na pomalovaných zaslepených drevotrieskových dverách. Vtipné, súčasné, undergroundové použitie média.

Diela sa vzájomne podčiarkovali vo svojej rôznorodosti. Energia ako pulzujúci vizuálny výbuch – to bol bezprostredný dojem z výstavy – akcie.

My a deti – aj taká úvaha ku mne prišla. Pociť o odovzdávaní si kultúry a nesení umenia opatrnou rukou ako niečoho najvzácniejšieho, čo sa generácie preplétajú a nadviaže, pôsobí ako voda jemným, no napokon najsilnejším podmývaním. Vo výbere autorov boli dve z troch sestier Homzových, najmladšia z klanu Šickovcov Noemi, Ema Šútovcová, Čejka a dcéra, dve Masarykové, dcéra Jany Farmanovej Ester Sabik, Matúš Novosad ako syn výtvarníčky atď.

Viktor Oravec, jeden z najvýraznejších vstupov do Vystaveniska a Osvitu, ostal tentoraz v polohe príslubu a v konceptuálnej čistote s tabuľkou Rezervácia Viktor Oravec. Škoda, že v prelínaní života a umenia na výstave jej cudzia ruka popisala vlastným príspevkom.

Pátos a vtip bol v inštalácii Klaudie Kosziby, ktorá do výberu tvorcov patrila tiež od prvej akcie. Zúčastnila sa aj modranského Širotinca – predskokana miestošpecifických, sociálne a komunitne citiacich akcií – ako jediná z etablovaných výtvarníčok.

Palo Čejka s inštaláciou drevených detských zbraní koexistoval s komixovým a veľmi výstižným *Sweet home* Evy Čarnokej v zhodnom vedomí domového kontextu.

Vystavovali stredoškólači, deti, študenti vizuálneho umenia na vysokých školách, študenti iných umení či ich teórie, neškolení tvorcovia, najmladší aj najstarší, všetci na roveň postavení, s rovnakými pravidlami (nezasahujte do podlahy, neprebúrajte steny), ktoré zvädzali k porušeniu.



Vernisáž Rozptylu, hudobné vystúpenie KRN. Foto: Adam Balogh



Mária Masaryková: *Ranný tanec/Morning Dance*, 2021 – 2023, Peter Šulavík. Foto: Barbora Smutná

S priestorom – priezorom dovnútra toaliet z chodby pracuje v rytmickom reliéfe styrodurová „stavebníčka“ inštalácia Dionýza Troskóa a Filipa Sabola *Lessons of No Existence*. Izolácia nás izoluje od nefunkčných toaliet. *Tridsaťpäť metrov Bratislavy* dvojice Ivana Mlynárová a Oliver Beľko umiestnila non site snímanie miesta priestorovo medzi oknám v dome. V znamení vydatených spoluprác Samuel Raýman v inteligentnej retro estetike komunikoval so susediacou prácou Kateřiny Durdákovaj, v súzvuku spoločnej výtvarnej reči. Spoločnou prácou bola materiálová stena Doroty Malichovej a Natálie Kullmanovej rámujúca okno v stene machom.

Východisko II Richarda Hronského sprítomňovalo poéziu spomienky, prežitku v inom než urbánnom prostredí, nadväzne na jeho predchádzajúcu prácu. Zemitou materiálovosťou práca svätila rituál, ako mnohé iné, až generačne.

Fascinujú ma paralely, zaiste nevedomé. V oknách na prvom a druhom poschodí, priamo jeden pod druhým, pracovali Martin Piaček a Lukáš Sobota s motívom ohňa, rôzne, ale asociácia na horenie – u Sobotu viac mystérium rituálu – bola prítomná v obidvoch. Matúš Kurdel aj Katarína Poliačiková redukovali plochu steny farebným vymedzením.

Inštalácia Kashe Potrohosh – naliehavá výpoveď, opäť osobný rituál, citený ako telesnosť, performance, ostatky činnosti a žitia. Podobnú sugestivnosť má práca *Bohyně ženy* Nataly Angletovej v podkroví. Operovala so šerom a tmou, ženskou identitou, akýmsi kultom. Jedným z najzapamätateľnejších bol portál vstupu do podkrovia od Ester Sabik. Pastelová farebnosť, mäkké textilné vlákna, farebné a materiálové detaily boli ponáškou na vstup do chrámu (s mušľami namiesto sväteničiek) so senzitívnu výpoveďou s impaktom na zmysly. Senzuálny *Cesnak* Marca Rapanta silno voňal, čo sme si však uvedomili, až keď sme podišli bližšie. Pach stúpala zo steny, pod maľbou ležiace cesnakové hlavy nás iba zavádzali.

Steny šepkali, rečnili, mlčali, vykrikovali a hlučne vyspevovali. Často sa opakoval motív záclony, ťažký tmavý záves vo dverách vstupu s angažovaným politickým textom Bystríka Klču „*These gays, they're trying to murder me!*“ nás nútil neobísť otázku inakosti a homofóbie, prejsť ňou telesne, šuchnúť sa o jej materiú.

Tereza Fedora Homzová vytvorila presvedčivú, dynamickú materiálovú maľbu s prvkom záclony. Prejav Agáty Kertész bol až aristokraticky kultivovaný. Projekt 269 ready-made sa zahral s vykachličkovaným prostredím scudzením a manipuláciou s ready-madom detskej hračky a sklenených váz vizuálne príťažlivo. Timotej Kosmel, Matúš Novosad, Samuel Gregor Dzurek, Ema Šútovcová sú mená, ktorých prácu som sa ponáhľala navnímať – berná minca, u nich sa vždy niečo deje. Zaujímá ma, kam sa ich výpoveď uberie.

Ak bol Rozptyl o všetkom, čo nám nedá v noci spať, hľadala som nukleárny hrb – našla som ho v grafike či maľbe Daniela Remeňa a na stene Elizabeth Vargovej, nazvanej *Svetlo pred výbuchom*. Jej práca bola procesuálna,



Otváranie Rozptylu, Richard Hronský. Foto: Adam Balogh



Richard Hronský: *Východisko 2*, 2023. Foto: Tomáš Benedikovič (Denník N)



Denis Braun. Foto: Andrea Addová



Dionýz Troskó a Filip Sabol: *Lessons of No Existence*, 2023. Foto: Tomáš Benedikovič (Denník N)

sprejované prvky konštrukcie obrazu ležali použité na podlahe. Jednoduché a úderné (až na plexus solaris).

Veľa autorov pracovalo s textom (Amália Kotradyová sa pýtala základnú otázku: „Načo nám je umenie?“ – odpovede návštevníci písali na stenu; Marcel Korec zaplnil stenu citovaním Michaela Jacksona s názvom *Michael Jackson money quote*) a s interaktívnymi výzvami (Katarína Poliačiková, Moučník, Ema Šútovcová).

Názov *Lokálne ochladzovanie* niesla stena Lukáša Procházku, po celej ploche pokrytá mechanizmami s vrtulkami, ktoré sa nekrútili, veď v dome nebola elektrina. Ako zázrakom sa napokon dočkali rozpochybovania, keď k finisáži dostal priestor dočasné zapojenie.

Ešte ilustrácia podmienok, v akých Rozptyl fungoval – vernisáž presahovala do tmy, keďže na sklonku leta bolo treba predsa diela osvetliť, s čím sme si robili starosti. Riešenie bolo famózne a nečakané – nekonečný prúd návštevníkov si svietil mobilmi, zaplavil chodby a miestnosti domu svetlom. Ako napísal Peter Kalmus v katalógu k výstave, „*Rozptyl je veľký tresk*“.

Kalmus sa nechal počuť na parapetoch a po zemi rozsypanými plieškami a nápisom na stene, hlučne deklarujúcim jeho prítomnosť – s analógiou svojho mena s botanickým názvom puškvorca. Vľavo od neho meditoval objekt Petra Šulavíka, s ustráženým tichom, nežne vypnutý na stene povrazmi. Obdobne kultivovaný bol prejav veľmi mladého Viliama Solovica s formátmi minimalistických kresieb, umiestnenými do okien tak, že polovicu kresby sme iba tušili. Prísne koncepčná bola inštalácia Márie Masarykovej o rannom tanci s automatizmom snímania mobilom a automatickým textom vizuálnej poézie.

Aj veľmi odlišné prejavy sa nerušili, skôr sa, prekvapivo, povzbudzovali svojou diverzitou. Boli viacerými pólmi toho istého. Text nestačí na všetko, čo by chcel vyzdvihnúť. Je dôležité dodať, že sme jeden organizmus. To, čo potrebujeme, je kaštieľ s mnohými stenami, aby sme sa tam všetci zmestili.

Vynikajúci, chaotický, jedinečný, dôsledný, punkový, alternatívny, živý, trešový, energetický – taký bol Rozptyl.

Bol a je fenomenálny. V deň otvorenia prišlo tisícristo návštevníkov, dovedna si ho prišlo zažiť približne päťtisíc (!) ľudí. Participovalo na ňom vyše 150 autorov, nielen z domácej scény, ale aj spriatelení výtvarníci z Česka, Maďarska, Rakúska, Ukrajiny, Estónska, Nemecka. Hostil množstvo sprievodných akcií, ktoré udržali výstavu živou a pulzujúcou. Autori nevyužili žiadne podporné fondy, sami urobili zbierku na dočasné pripojenie elektriny a zafinancovali aj katalóg z výstavy. Vďaka patrí prajným susedom, pani Schwarzovej za ústretový prístup, poskytnutie vlastnej vody a elektriny; susediacim podnikom A4, Mačkáfé, Nebo Pieklo, ktoré nám držali palce a ochotne prepožičali sociálne zázemie.

Alternatíva žije, kultúra nezahynie! Ak na niekoľko rokov prejde do opozície tej momentálne oficiálnej, vyjde z nej silnejšia než predtým. Žiaľ, ale nech a bárs aj!

Po vzore Suterénu, Otvorených ateliérov a histórie undergroundu, na ktoré mladé umenie nadväzuje a ku ktorým vzhliada.

Kultúra identifikuje národ, bez umenia sme ničím.

Vivat jeho rozsievanie!

„Organizujeme nezávisle, bez dotácií a grantov. Nie je to žiadny protest ani politika. Iba potvrdenie, že sa majú robiť ľudské a krásne veci, keď je chuť a radosť!“

Richard Hronský a organizačný tím (dnes o.z. Vox_loci)